

Viatge romàntic pel Garraf 'americà'

L'herència dels indians o 'americans' del Garraf encara es pot veure al paisatge urbà de Sitges, Vilanova i la Geltrú o Sant Pere de Ribes. EL TEMPS proposa tres itineraris per aquestes ciutats a la recerca d'aquells monuments i edificis del 'romàntic' segle XIX.

Entrada de Can Pahissa. Una de les mostres de modernisme que es poden trobar a Vilanova i la Geltrú.

CONSELL COMARCAL DEL GARRAF

La marxa de nombrosos joves del Garraf cap a les Amèriques a la recerca de la fortuna es va produir durant tot el segle XIX de manera esglaonada, i també a poc a poc van tornar i aixecaren un tipus molt característic d'edificis per fer ben visible que havien tingut èxit –que havien fet calerons– i on l'havien tingut. El Consell Comarcal del Garraf proposa tres rutes romàntiques, per Sitges, Vilanova i Sant Pere de Ribes, per veure les principals mostres arquitectòniques que deixaren els indians.

L'Havana Xica. A Vilanova i la Geltrú, el recorregut comença pel Parc Gumà i Ferran, un lloc d'esbarjo que es construí el 1881 davant de les Escoles Pies per evitar que s'edificués. El seu promotor va ser Francesc Gumà i Ferran, possiblement el més important dels *americanos* vilanovins, ja que fou també qui promogué el tren que unia Barcelona i Vilanova i la Geltrú. Aquest indià va néixer a la capital del Garraf el 1833, al si d'una família de tradició americana: el seu avi Francesc –pilot de la marina mercant– s'establí a la ciu-

tat cubana de Matanzas, on va exercir el comerç fins a la seva mort; i el seu pare, Sebastià Gumà i Soler, tingué botiga a Matanzas i a l'Havana per després tornar a Vilanova i fundar l'empresa Fabril Gumà, Roquer i Cia., que fou la segona empresa de Catalunya que utilitzà la màquina de vapor.

Però ell, Francesc Gumà, és qui ha deixat una empremta més visible: els baguls plens de diners que portà de Cuba –on va marxar als setze anys i hi va residir fins el 1874– li van servir per finançar la publicació del primer pla urbanístic, la façana del temple de Sant Antoni Abat, la Impremta del Ferrocarril, el Banc de Vilanova, o aquest Parc Gumà, també conegut com Parc Samà, per un altre indià que “pagà” les Escoles Pies que hi ha al davant. Aquest col·legi va ser construït entre el 1877 i el 1879 pels hereus de Salvador Samà, que ho va deixar escrit en el seu testament.

De la rambla Samà, on hi ha aquestes dues obres dels romàntics indians, cal dirigir-se a la rambla de la Pau, al número 46, on hi ha Can Pahissa, una de les poques cases que podem visitar per dins perquè no és un edifici privat, com la majoria, sinó que s'utilitza com a casal d'avis. Sebastià Soler va ordenar la seva construcció –entre el 1916 i el 1921– quan tornà de Xile, on comerciava amb guano. Paga la pena visitar l'interior i veure els jardins. Continuem cap al centre de la vila i trobem tot de cases amb regust indià, del neoclàssic al modernista. Es pot aprofitar

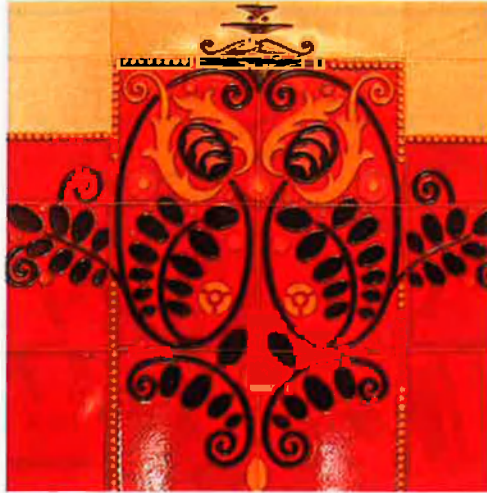
per fer un cafè a la casa de M. Salomé Oliver, ara *Beverly Hills* –les Amèriques continuen essent la referència–. És difícil veure l'estructura de l'antic habitatge en aquest local renovat però la terrassa, situada al pati interior, és agradable per fer un descans.

Rambla amunt trobarem altres cases interessants a les dues bandes: la casa de Rafael Ferrer i Vidal (al número 61), la Gran Peña (al núm. 50), la casa del "Gran Aqüeducte", la Impremta del Diari (núm. 41) o la casa de Panxo Ferrer (al núm. 8), fins arribar al temple de Sant Antoni, la façana del qual també va ser pagada per Francesc Gumà i altres vilanovins pròspers. Cal, a partir d'aquí, seguir el camí que hi ha a l'esquerra de l'església fins arribar al carrer Major, on s'ha de tornar a la dreta fins arribar al Museu Romàntic de Can Papiol, una immensa casa pairal construïda a les acaballes del segle XVIII i que ara –propietat de la Diputació de Barcelona– és una mostra de com vivia al segle XIX una família benestant. La visita, que pot durar entre 30 i 45 minuts, és un passeig per la decoració excessiva i el luxe del mobiliari, que va des de l'estil Lluís XV fins als genuïnament vuitcentistes, com el ferrandí o l'isabelí, passant pels Lluís XVI, directori i imperi. Gairebé totes les pintures murals que omplen les parets fins a la saturació són escenes bíbliques. La beateria era un tret característic dels propietaris: la cambra donava per una petita finestra a la capella de la casa per poder veure els oficis religiosos des del llit i en un armari dissimulat es conserven encara cicles i instruments de mortificació.

Curiosament, l'excessiva ornamentació, l'*horror vacui* propi de les cambres "nobles", els dona un aspecte ranci i antic que no és tan gran en les cambres del servei, amb les parets de calç o de pedra i amb la decoració reduïda a la mínima expressió. La cuina, amb la llar de foc, el forn per coure el pa i els estris necessaris sobre lleixes de fusta conserva més calor que moltes de les luxoses cambres dels propietaris.

Després de la visita a Can Papiol,

CONSELL COMARCAL DEL GARRAF

la ruta segueix pel carrer Caputxins, al qual s'arriba baixant pel carrer que hi ha davant mateix de la casa museu, en què trobem les cases de la Caixa d'Estalvis de Vilanova i la Geltrú, de 1919, i Cal Sardet, de 1749, al número 16. Si continuem baixant trobarem la plaça dels Cotxes, on hom hi pot veure la casa d'Andreu Millà (al núm. 7) i Cal Junqué (al núm. 3), totes dues de la segona meitat del segle XIX. No es pot perdre la plaça de la Vila, una mica més avall, en què hi havia l'antic convent de Caputxins que, segons es diu, està unida per un túnel soter-

rani amb Can Papiol, on sí que és cert que es veu l'entrada a un antic passadís. Ara, la plaça de la Vila ocupa els terrenys de l'antic convent, que va adquirir en Josep Tomàs Ventosa. Aquest indià encara és present en un monument que recorda que el 1854, després de fer les Amèriques, ell va ordenar construir una escola per a nens sense recursos amb capacitat per a 400 alumnes.

Aquesta obra social, però, li va costar cara: el seu germà Francesc va tenir por que arruïnés la família i va aconseguir inhabilitar-lo per dement.

Seguim carrer avall, tombem a l'esquerra per la rambla de Josep Tomàs Ventosa i després a la dreta, on hi trobem la Biblioteca Museu Víctor Balaguer, una fundació creada el 1884 per l'escriptor i polític Víctor Balaguer, que sempre fou recolzat pels indians vilanovins i, com a agraïment, va deixar a la ciutat la seva biblioteca i una important col·lecció d'art, amb obres dels pintors Ramon Casas, Santiago Rusinol o Joaquim Vayreda,

Detall de la decoració de Can Pahissa, a Vilanova. Aquesta és una de les poques cases d'indians que es poden visitar.

CONSELL COMARCAL DEL GARRAF

Ruta romàntica per Vilanova i la Geltrú

Ruta
romàntica
per
Sitges

La casa dels Vidal-Quadras, al carrer de Port Alegre, de Sitges. Una bona mostra del neoclàssic, construïda el 1852.

que després s'ha ampliat amb d'altres d'Isidre Nonell, Pablo Picasso, Marià Pidelaserra o Joaquim Mir.

El recorregut ha d'acabar inevitablement retrobant-se amb Francesc Gumà. Els terrenys per a la biblioteca els va cedir ell, però també la veïna estació de ferrocarril i la vinguda del tren de Barcelona les va finançar en Gumà. Molt a prop, un monument ho recorda amb quatre medallons que representen els principals impulsors del ferrocarril, entre els quals hi ha Gumà i també Balaguer.

Sant Pere de Ribes. A Sant Pere de Ribes, les cases que han deixat els indians són un pèl més sòbries que les d'altres pobles del Garraf. Conserven, per això, una unitat potser més gran que als altres llocs i s'hi pot apreciar el mateix model d'edifici amb més o menys afegits decoratius: motllures, serigrafies i baranes de ferro. Can Punxes és possiblement la més treballada, perquè té tres altures, mentre que les altres en tenen dues i nombroses motllures.

L'emigració de ribesencs va ser molt important. Va ser tan important que, d'un poble que entre 1789 i 1920 mai no va tenir més de 2.000 habitants, van marxar a Amèrica un mínim de 400 joves.

Segons els historiadors locals, el creixement urbanístic entre 1865 i 1890 es va basar en les cases dels "americans" que van tornar.

El recorregut per Ribes pot començar al carrer Mossèn Andreu Malgà, que desemboca al carrer de l'Ajuntament. Al número 10 hi ha Can Geló, una de les cases d'indians més senzilles i alhora més proporcionades. El rellotge de l'ajuntament el pagaren els americans, com també la capella de Sant

Pau o l'asil, el Redós de Sant Josep i Sant Pau. Després, cal visitar la plaça de la Font i el carrer Major, on hi ha sis edificis, tots ells d'indians, que es construïren el 1870. Tombant a l'esquerra hom arriba al carrer Nou que porta a la plaça Marcer, on hi ha, a més de Can Punxes (al núm. 4), Can Panxo, Can Magí del Pis, Can Bosc i Can Torrents.

Seguirem novament el carrer Nou per arribar al carrer del Pi, on hi ha Can Pere Miret, Can Planes i Cal Metge Pere, entre moltes d'altres, que es construïren entre el 1864 i el 1879, l'època de major expansió de la construcció.

La Blanca Subur. Sitges també visqué la febre de les Amèriques des que el 1778 Carles III libera-

litzà el comerç amb el nou món, i també el record d'aquesta vila els acompanyà. Molts s'hi quedaren, molts no se'n sortiren, però alguns van tornar i van edificar les cases que, encara avui, donen un aire cosmopolita i exòtic a la ciutat. La ruta proposada per recórrer Sitges parteix de la platja de Sant Sebastià, del carrer Port Alegre, on hi ha les cases de Vidal Quadras i Manuel Jacas, construïdes totes dues el 1852 i totes dues exemples admirables del neoclàssic.

Com també ho és l'altra casa dels Vidal Quadras, que és al carrer Davallada, que caldrà pujar per anar al carrer Major, on trobarem, al número 24, la casa Bartomeu Misas. Des del carrer Davallada, però, és evident que cal aturar-se unes hores —o tornar després— per admirar els museus Maricel i el Cau Ferrat. Aquest últim fou la casa estudi de Santiago Rusiñol, qui va batejar Sitges com la Blanca Subur. Pel Cau Ferrat —el nom del que havia estat el

seu antic taller— van passar els músics Enric Morera, Albéniz, Granados o Manuel de Falla, i moltíssims pintors. Les col·leccions de pintura, ferro forjat i mil coses més que conserva fan obligada la visita.

En arribar a la plaça Cap de la Vila, s'hi pot veure la casa del Relloger, un edifici emblemàtic de Sitges que destaca per la torre que corona el rellotge, tota coberta amb el típic trencadís de rajoles. Pujant després pel carrer de Francesc Gumà —aquí també recorden el vilanoví que portà el tren al Garraf— es troben magnífiques obres del modernisme: Villa Rosa (al núm. 2) i la casa de Pere Carreras (al núm. 23), un dels millors edificis en el qual destaquen les finestres motllurades, el vestíbul modernista i els esgrafiats de la façana. Carreras, però, no gaudí gaire temps de la casa ja que la seva dona, Angeles Quintana, cubana de naixement, no va aclimatar-se al Garraf. Poc després de la seva construcció el 1906, tots dos se'n tornaren cap al Carib i vengueren la casa a Pau Barrabeig. La història de Villa Rosa, però, va ser més tràgica: la dona del seu propietari, Jaume Hill i Forment, va morir als sis mesos d'inaugurar-la; i al mateix Hill se li va capgirar la fortuna que sempre va tenir a l'illa de Cuba, i la va seguir dos anys més tard.

Al mateix carrer també hi ha el celler Rafel Llopart, construït el 1893, que és possiblement l'edifici que es troba en un pitjor estat de conservació. Al cap del carrer hi ha el Cafè del Món, on es pot fer una parada que, de segur, no serà avorrida: dues cambres que xerren pels descosits donen conversa als parroquians.

El carrer Illa de Cuba, paral·lel al de Francesc Gumà, fa honor al seu nom i presenta la concentració més gran de cases d'indians de Sitges. Baixant el carrer trobarem a esquerra i dreta (als números 34 i 35) dues joies: Villa Avelina és ara un restaurant, El Xalet, la qual cosa permet —a canvi de menjar-hi, és clar— veure l'interior, cosa estranya en la majoria d'edificis d'"americans", que continuen tancats al públic. Al davant, la casa de

CONSELL COMARCAL DEL GARRAF

Plaça de la Merce a Sant Pere de Ribes. L'herència dels indians també es pot veure a la vegetació de la ciutat: les palmeres, figueres de moro o atzavares recorden les Amèriques.

Josep Carbonell amaga també secrets romàntics en la botiga d'antiguitats que hi ha a la planta baixa, *El mercader*, que val la pena visitar. Als pisos de dalt ja no hi viu cap Carbonell. L'últim, quan va morir, li la va deixar a la dona que el va cuidar els últims anys de la seva vida.

Al mateix carrer Illa de Cuba encara trobarem les cases de Manuel Planas, de Joan Àrias i de Francesc Barés, totes tres de principis de se-

gle. Des d'aquí cal tornar a la plaça Cap de la Vila per baixar pel carrer de Sant Pau, on hi ha una de les més antigues construccions "romàntiques", la casa Amell, del 1852. Quan arribem al passeig, anirem cap a l'esquerra per acabar l'itinerari amb la casa d'Antoni Serra (al núm. 15 del passeig de la Ribera) i Villa Lola, ara un local de copes amb una agradable terrassa.

Àlex Milian

CONSELL COMARCAL DEL GARRAF

Ruta romàntica per Sant Pere de Ribes